

Tid til en jordet omsorg

En lørdag formiddag i april finder jeg mig selv skelende mod en palle opstablede pottemuldposer. Det er supermarkedernes forårsvarsel; en markering af et ellers fraværende årstidsskift hos fødevareræderne i Danmark. Her er der normalt ingen grænser for udvalget: du kan få alt, hvad du drømmer om, året rundt. Et kvarter senere og femten kroner fattigere forlader jeg supermarkedet, slæbende på en sæk pottemuld – det er, hvad sytten kilo jord tilsat næring er værd i byen.

Jeg var netop hjemvendt fra et par dage på landbruget Muld – et småskalalandbrug på fem hektar, hvor der dyrkes alt til den selvforsynende restaurant, som Muld også er. Muld drives af Ane og Jens, designer og kok, landkvinde og landmand. Jeg tager derud, når jeg har brug for trætte skovle-arme, jordede knæ og samtaler om en mere jordet fremtid. På Muld samles og sås så mange forskellige frø som muligt, og her er fokus på omsorgen for jorden – netop fordi det er jordens tilstand og liv, der er grundlag for vækst.

På Muld får jeg fornemmelsen af, at arbejdet *med* jorden ikke kun udføres med selve *selvforsyningen* som mål. Ved at have et øget fokus på jorden forstås selvforsyning i højere grad som en kollektiv præstation, hvor forsyningen til *sig selv* kun sker i kraft af samarbejdet på tværs af arter, felter og lag med formålet om opretholdelse af liv i bredere forstand. Jorden tyknes.

Arbejdet med tekst og arbejdet med jord føles sært forbundet for mig, især fordi det giver anledning til at tænke over de forskellige, men dog beslægtede, semio-

tisk-materielle betydninger, disse typer af arbejde knytter til begrebet vækst. I skriften kan vi undersøge, om det er muligt at gentænke vækst som noget, der snarere bevæger sig på tværs, udvekslende og rhizomisk forgrenende fremfor eksponentielt ens- og målrettet voksende. I en tid præget af store klimatiske, økologiske forandringer og artsrlige masseudryddelser synes det mere presseende end nogensinde at tænke over, hvordan vi på tværs af videnskaber og kunstarter kan kultivere forståelsen af vækst, som noget der kræver involvering fremfor en ekspansion. Hvordan kan vi kultivere en kropslig erfaring af, at tilblivelsen, som filosofferne Gilles Deleuze og Felix Guattari beskriver det, “tilhører alliansens kategori” (2005, 303)? Eller at man ved at tænke subjektivitet i forbindelse med vegetabilitet, som politologen Jane Bennett foreslår, måske begynder “[...] at opleve sig selv mindre som et inter-subjektivt væsen og mere som en sammenflettet og sat form” (2018, 29)?

Refleksioner over tid inden *peaket*

Jeg følte et stort savn til Mulds lige nu temmeligt forårsbare marker og en stærk modstand i det øjeblik, jeg med sytten kilo tvivlsomt levende pottemuld trådte ud i forårssolen. Posen på mine skuldre føltes på trods af dens tyngde underlig hul og tom. Men jeg forsøgte at minde mig selv om, hvordan forfatteren C.Y. Frostholm i sit hybridbøgværk *Træmuseet* (2018) beskriver pottaplanten som en nærmest enlig “bærer af et paradoksalt håb” (2018, 295). Jeg tænker her byens pottaplante som den

form for rest, der skal minde byboeren om, at der stadig findes noget, der hedder planter og jord. Sammen med et væld af andre stemmer lader Frostholt poeten Fernando Pessoa bidrage til undersøgelsen af, hvordan vækster *er* i verden. Frostholt fokuserer på træerne. Han citerer et sted Pessoa, der beskriver, hvordan foråret trænger ind i byen “som en helt særlig gave og er lykkelig som en varm sorg” (2018, 295). Jorden i posen, i potteplanten – og det paradoksale håb, den bærer – ser jeg som et billede på den ambivalens, der kendetegner det klimakritiske nu, vi befinder os i, hvor alt – også den måde, vi drager omsorg på – gennemsyres af kravet om produktivitet. Professor i teknologividenskab María Puig de la Bellacasa beskriver i bogen *Matters of Care* (2017), hvordan videnskaben om jorden har været drevet af en idé om jorden som et medium for en mere og mere intensiveret fødevareproduktion. Idéen om den type produktivitet, der kendetegner den vestlige fødevareproduktion, synes at have koloniseret alle dele af vores liv og de mere-end-menneskelige relationer, vi indgår i – både dem oven på og i jorden.

Bellacasa betoner, hvordan meget nutidige narrativer om jorden som en uendelig uudtømmelig ressource ikke fører os for evigt videre, men snarere mod et nærtstående kollaps. Begrebet *peak soil* henter Bellacasa fra den indiske bonde, menneskerettighedsforkæmper og forsker i biodiversitet og miljøpolitik Vandana Shiva (1952-). Begrebet *peak oil* er efterhånden almindeligt udbredt og fremstiller det faktum, at vi er i færd med at udtømme jorden for fossile brændstoffer. Peak soil betegner det såkaldte *tipping point*, hvor frugtbar jord må betragtes som et truet fænomen. Således må jorden nu også tilføjes til denne udsatte, *peakende* gruppe. Forskningen peger på, at det skyldes den udpining af jorden, det monokulturelle, såkaldte højproduktive, højindustrialiserede landbrug forårsager. Det er, som om klimaksens nærvær og den prekære fornemmelse af akuthed skrives *ned i* den levende jord sammen med den nedsivende kunstgødning. Ifølge

Småskalalandbruget Muld i Vipperød. Foto: Andrea Fjordside Pontoppidan.

Bellacasa (2017, 173) fordrer det at tænke og arbejde med jorden som en livsverden fremfor en ressource et brud med idéen om, at vi må drage *mere* omsorg for i stedet at gøre plads til en generel diskussion om, *hvordan* vi bedst kan, må og skal drage omsorg. Bellacasa påpeger, at hvis vi forstår mennesket som en del af en levende jords netværk og ikke som den organiserende og strukturerende part, forstår vi også bedre, hvorfor det giver mening at “skabe tid” til at observere og lære af mere jordlige temporaliteter: “I reflect on how care time entails ‘making time’ to get involved with a diversity of timelines (such as the ones involved in the living soil) that make web of more than human agencies” (2017, 171). Bellacasa mener, at en jordlig omsorg indebærer langsommelige observationer, men også erkendelsen af de plurale og diverse temporaliteter, der aflejres i en levende jord. Således ydes der modstand imod placeringen af omsorgen i det semantiske felt, hvor den ikke er andet end en pligtskyldig levering af en vare. Omsorg må forstås fra et bredere og tværgående perspektiv, hvor omsorg for jorden også betyder omsorg for os selv og vores (arbejds)liv, og omvendt. Jordlige tider konstitueres af et væld af krydsende, sammenfiltrede og besværede tider, menneskelige såvel som ikke-menneskelige. Bellacasa understreger, at engagementet i jordlige tider langtfra er idyllisk eller uproblematisk. Det nødvendiggør erkendelsen af, at der ikke findes noget som menneskets

naturlige krop adskilt fra jordens *naturlige krop*, men at disse kroppe indgår i uadskilleligt sammenflettede menneske-jord-relationer, der pågår i teknovidenskabelige tider, hvor de konstituerer hinanden på langtfra uskyldige måder: “[...] these immersions in soil times do not exist in an unpolluted temporality that would sit outside the current crisis. While these experiences of care time could disrupt the futuristic drive, they are not disentangled from technoscientific time” (2015, 706).

Jordede narrativer

Hvis videnskaben om jorden skal fordre muligheden for at bevare en jord, der også er levende i fremtiden, må nye narrativer om jorden og måder at drage omsorg på kultiveres. De kan ændre hele vores forståelse af, hvad liv og værdi indbefatter i dag – ikke adskilt fra, men afbrydende teknovidenskabelige forståelser af vækst. Sådanne teknovidenskabelige forståelser simplificerer tiden og jorden og udtømmer disse for mening og liv.

Jeg mener, at *Træmuseet* er en bog, der forsøger at nære jorden med betydning ved at tykne værket med sammenviklede, sameksisterende mere-end-menneskelige temporaliteter. *Træmuseet* tilbyder et brud med idéen om tiden som noget universelt, ensrettet og endimensionelt. I stedet krystalliserer den denne fragmenterede sammenvævning af tider ved at vende opmærksomheden mod træerne. I *Træmuseet* læser den “urbane botaniker” træerne og observerer, hvordan de “[...] selv er tæt pakke med tid” (Frostholm 2018, 427). På den måde bliver bogen et museum for tværartslige, jordlige tider, der sedimenterer sig materielt, idet de ophobes i både tekster og vækster, hvor de får deres betydning.

Træets stamme rummer væv fra hvert eneste af disse år i modsætning til ben eller hud, hvis celler løbende udskiftes. Det er en akkumulerende hukommelsesbank, som ikke nøjes med at registrere. Træets erfaringer er en indgroet del af det selv: Det er i en eller anden forstand tiden. Alligevel er det umuligt at påstå, at man forstår det. (Frostholm 2018, 519)

Her tyknes, akkumuleres og materialiseres tiden i træernes væv og i sammensætningen af botaniske og økonomiske termer, der minder os om at omsorg for jorden og økonomien ikke kan adskilles. Begge dele handler om det at tage vare på et hjem. Samtidig udpeger passagen besværet mellem disse koblinger – besværet ved overhovedet at beskrive og forstå, hvad der foregår, fordi træer er en type andethed, som mennesket ikke kan identificere sig med. Men i *Træmuseet* tildeles træerne denne rolle for det rejsende subjekt, uden at det sker på en undertrykkende måde. I stedet bliver subjektet utrætteligt ved med at spørge til, hvad det er for en temporalitet, jorden og træerne tilbyder os, og om det er en, vi kan identificere os med på en eller anden måde og lære af. Er den fragmentarisk, udvekslende fremfor udleverende, videreførende? Er det en udspaltet form, der fortsætter ved at multiplicere sig selv? Vækkes nye dele af helheden konstant til live?

Den “urbane botaniker” beskriver den processuelle nedbrydelse, der konstant finder sted i jorden, som kilden til spor, der opstår, fordi de organiske og uorganiske kropslige rester gøder jorden. Det, der vokser op herefter, anser han for at være “en slags botanisk fotografi”: “På den ene side, ingen spor, på den anden side, spor af sporene. Og ligesom de tavse vidner, birketræerne, vokser de videre. De er de samme men ikke de samme” (Frostholm 2018, 437). Jeg mener, at denne beskrivelse (så præcist, som det nu er muligt) indrammer den cykliske nedbrydning og blomstring og hjælper os til at forstå, hvordan handlinger aflejres i det, der efterfølgende vokser frem som spor. Jorden bærer disse spor og deres fortsat genforhandlede betydninger.

Gentagelsens variation

Jeg citerer Frostholm, der citerer Calvino. Han beskriver mødet med en to tusind år gammel sumpcypres i Mexico – mødet med “en sværm eller et bjerg af vegetation” (Frostholm 2018, 338). Ligesom genskrivningen, som Frostholm foretager, indeholder træet et potentielt uendeligt antal gentagende variationer af sig selv.

Igennem Calvinos beskrivelser gentager og forgrener Frostholt Alexander von Humboldts og Francis Hallés diskussion om, hvorvidt cypressen er et eller flere "træ-individer". Alle træets dele er deres egne, men samtidig en del af et samlet hele.

Stammen er både en og mange. Men vokser stammerne i udkanten ud fra den centrale, eller læner de sig ind mod den, kommer de oppefra eller nedefra? De strækker sig snarere i alle retninger og forvandler sig glidende fra rødder til grebe til stamme. 'I sin nuværende omkreds synes stammen at forene en lang historie af usikkerheder, fordoblinger og afvigelser,' skriver Calvino, og forgreningerne har for længst glemt deres oprindelige intention. (Frostholt 2018, 338-339)

Bellacasa lægger vægt på, hvordan jordlig omsorg praktiseres igennem forståelsen af, hvordan gentagne, sameksisterende cyklusser former og udvikler hinanden – det er disse sameksisterende involveringer, der kendetegner en jordlig temporalitet. Cyklusserne er gentagelser, men også variationer, fordi de formes af de specifikke relationer imellem de forskellige sameksisterende instansers livsformer – disse danner aldrig præcist gentagede cyklusser af vækst og forfald. Jord-menneske-relationerne genformes kontinuerligt og artikulerer de mangeartede tider igen og igen, men aldrig på samme måde – "forgreningerne har for længst glemt deres oprindelige intention".

Frostholt skriver oven på Calvino og videre ind i disse tider: "Man må holde op med at tænke i være og blive, hvis man skal forstå det. Hvis man skal træde ind i den kontinuerlige – uendelige – tids dimension, må man gå via dens modsætning, 'det vegetales beståen, den fragmenterede mangfoldige tid'" (Frostholt 2018, 336).

Træmuseet er et museum for en skrift, der ikke forsternes, men som lever videre, forandres og invaderes af det vegetale – ligesom i gravstenene kommer der gradvist "dybe sprækker i teksten, hvor der gror mos, lav og små planter" (Frostholt 2018, 332). En sådan opmærksomhed på en jordlig temporalitet kan ifølge Bellacasa også

invadere teknovidenskaben: Den vil kultivere en selv-investeret, impliceret omsorg, der strækker sig på tværs af arter, lag, steder og territorier. I *Træmuseet* tyknes teksten af mangfoldigheden af deltagende stemmer og de temporaliteter, der medfølger – både de menneskelige og de ikke-menneskelige, de organiske og uorganiske. Således tykner teksten også verden ved at gentage, udfolde og mangfoldiggøre den.

I 2014 blev et andet slags træmuseum plantet lidt uden for Oslo. Værket – der måske snarere skal betegnes som en mangfoldighed af værker – hedder *Future Library* og er skabt af kunstneren Katie Paterson. Værket er fremtidens bog og nutidens skov. Skoven, der blev plantet, skal gro i hundrede år for så at fældes i 2114 og blive til det bogkorpus, hvis tekstdele indsamles løbende én efter én hvert år. Men teksterne kan ikke læses før år 2114, hvor bogen bliver en realitet. Bogen er altså ikke *plantet* for den nulevende generation, men som et materialiseret håb for fremtidige generationers læsning og historiefortælling. Teksterne bringes til live, når træerne fældes.

Jeg mener, at værket krystalliserer de differentierende relationer imellem en nulevende og en fremtidig menneskehed, mellem liv og død, mellem træ og tekst – værket er netop et billede på omsorgens gensidige, besværlige og udstrakte temporalitet. Imens vi venter på teksterne og på, at træerne gror, kan vi måske som Ane og Jens forsøge at kultivere en levende og modstandsdygtig jord – også i vores fortællinger og i vores potteplanter.

LITTERATUR

- Deleuze, Gilles og Félix Guattari. 2005. *Tusind plateauer*. København: Det Kongelige Danske Kunstakademis Billedkunstskoler.
- Bennett, Jane. 2018. *Vegetabil liv og ontoSympati*. København: Laboratory for Aesthetics and Ecology.
- Frostholt, C.Y. 2018. *Træmuseet*. København: Rævens Sorte Bibliotek.
- Puig de la Bellacasa, María. 2015. "Making time for soil: Technoscientific futurity and the pace of care." I *Social Studies of Science* 45 (5): 691-716.
- Puig de la Bellacasa, María. 2017. *Matters of Care*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Paterson, Katie. *Future Library*, Oslo, 2014-2114.